

«УКРИТТЯ»: 206 ДНІВ І НОЧЕЙ...

Середина травня 1986 року. Георгій РЕЙХТМАН, начальник зміни реакторного, повернувся з короткого відпочинку після напруженої вахти.

— Слухай, Жоро, будеш займатись четвертим блоком, — сказав начальник цеху В.Грищенко.

— Як?.. Блока ж нема, — здивувався той.

— Нема, а роботи багато... Будеш відповідальним за нього від ЧАЕС.

Наступного дня Георгій зайшов до науковців, які працювали над проектом «Укриття». Відрекомендувався. Раптом один учений підвіся і урочистим тоном каже присутнім:

— Друзі! Історичний момент: до нас прийшов директор «саркофага». Був би директор — «Укриття» обов'язково буде...

Так і прилипло до новоспеченого начальника реакторного цеху N4 це звання «директор».

Отже, слово Георгію Ісайовичу Рейхтману, який нині працює заступником начальника об'єкта «Укриття».

приміщень блока. Ну, а я знав кожен маршрут напам'ять.

Пригадується, як разом з Володеєм просиджували ми над кресленнями трубопроводів, прокладених під станційними приміщеннями, простежували кожну нитку і кожен перегин, доки не знайшли потрібну трубу. Через неї було просунуто досить близько до реактора датчики температури та гаммавипромінювання. Думаю, що наша тодішня робота дала певну користь. Хоча реактор перекреслював багато задумок учених і спеціалістів. Років за два по тому на місці, де ми з Шикаловим проводили замірювання, було встановлено відеокамеру промтелебачення. Я поцікавився, яка обстановка в знайомому місці. Однак там на той час не лишилось ні датчиків, ні труби, нічого...

Доля також подарувала зустрічі з науковцями найвищого гатунку, з тими, кого ми знали за енциклопедіями або вузівськими підручниками. Хіба я міг уявити, що буду спілкуватись у звичайній робочій обстановці з академіками Спартаким Тимофійовичем Беляєвим, Євгеном Павловичем Велиховим, Валерієм Олександровичем Легасовим? Виявилось, це дуже скромні у побуті люди, без тіні величання, поруч з якими почувавш себе впевнено і, так би мовити, комфортно.

Згадалось два епізоди. Перший. Перед наradoю в кабінеті директора станції підходжу до академіка Александрова, на той час президента Академії наук СРСР. По-різному до нього тоді ставились, особливо пізніше, коли покотилася в час демократичного піднесення хвиля критиканства і викриттів. А у мене в теці якраз була фотографія академіка на тлі ЧАЕС.

— Анатолію Петровичу, — звернувся до нього, — прощу ваш автограф.

— Не до автографів, молодий чоловіче.

Але я вирішив бути послідовним до кінця. Флотські не звикли відступати. Насмілюсь і кажу директору: не розпочну свою доповідь, доки Александров не дасть автографа.

Директор поглянув на академіка, академік — на нього і на мене. Вийняв ручку і поставив підпис на фотокартці.

Той портрет з автографом довго висів на стіні моєї чорнобильської оселі. А під час ремонту квартири безслідно зник. Шкода.

Краще б щось інше пропало...

Другий спомин пов'язаний з Легасовим. Заходжу в опергрупу Інституту імені Курчатова. Вона розташовувалась тоді в будинку, де зараз профком НВО «Прип'ять». Заходжу і бачу незнайомого чоловіка. Моложавий, дуже симпатичний. А в руках у нього якийсь прилад із закордонним дизайном. «Дозиметр», — здогадався я. Тоді ці прилади користувались підвищеним попитом.

— Познайомтесь, це — Валерій Олександрович Легасов, — говорять мені.

Знайомимось.

— Красива іграшка у вас, — кажу Легасову.

— Можеш погратись...

Я підніс прилад до тіла в районі печінки — запищало.

— Ого, — здивувався Легасов. І присутні теж. А потім розповідали курчатовцям у Москві, що чорнобильські ліквідатори виживають без...печінки. Що ж, колись був чеховський «Человек без селезенки», хай буде і ліквідатор без печінки...

Коли знаєш людей, хочеш-не хочеш зростаєш з ними. Коли ж ти спізнався з ними в Чорнобилі — це потрібний зв'язок. Тому кожен з нас боляче переживав відхід у небуття академіків Легасова, Александрова, інших людей, причетних до ліквідації наслідків аварії, створення укриття над ре-

актором.

Були ми зворушені і смертю Бориса Євдокимовича Щербини, який тривалий час очолював урядову чорнобильську комісію. Доводилось якось у пресі читати, що Щербина був бюрократом і ледь не одним з авторів застою. Не знаю, які були порядки в кабінетах тодішньої Ради Міністрів СРСР, але в Чорнобилі він диригував керівниками різних служб, як вправний диригент симфонічним оркестром. Він завжди шукав найкоротший шлях до поставленої мети. Наприклад, я в ранзі начальника невеликого цеху на пряму йому доповідав про обстановку на «Укритті». І оскільки я був представником замовника, Щербина завжди прислухався до моєї думки, оцінюючи ситуації. У нас з Борисом Євдокимовичем була, сказати б, мовчазна домовленість... Доповідає хтось з учених чи проєктантів про спорудження «Укриття»: якщо я слухаю спокійно, то Щербина ставить схвально. Коли ж я заперечно хитну головою — голова урядової комісії тут же починає прискіпуватись до доповідача, уточнює деталі і, як правило, виявляє реальний стан речей. Часом доповідачам діставалось на горіхи за неточну інформацію.

От вам і бюрократія. Вона буває різною. До речі, була і буде. Тим-то не всі ліквідатори, що пройшли через горнило 86-го, що чудово попрацювали в екстремальних умовах, знаходять себе сьогодні, в час спокійної, рутинної роботи.

Я сам і будівельник. Але кожного разу, коли підходжу до «Укриття», дивуюся цьому творінню рук людських. І пишаюсь тим, що був причетний до його спорудження. Особливо мене вражала злагоджена робота будівельників Мінсередмашу — справжніх асів свого діла. Управління будівництва N605, яке було створено спеціально для вивершення об'єкта «Укриття», демонструвало справжні дива, винахідливість. Ці люди даремно не підставляли себе радіаційній стихії. Діяти осмислено — значить діяти точно, з найменшими втратами. Професіонал — він не лише вправний ремісник, а справжній художник на своєму місці. Взяти головного інженера будови Лева Бочарова або керівника УБ-605 Геннадія Ликова, який пізніше був нагороджений зо-

лотою зіркою Героя Праці. Зрозуміло, справжніх зірок на будівництві було значно більше і далеко не всі з них удостоєні державних нагород. Ні, не заради нагород і чинів працювали люди тут у 1986-му. Тоді відразу було видно, хто чого вартий... Усім знаходилося діло, відчуття ліктя було не лише парадною фразою.

Шкода: тоді менш за все ми думали про те, що жили в історичну добу.

Записав
Віктор КАПУСТА

ТОГО далекого і назавжди близького 1986 року я щоденникових нотаток, на жаль, не робив. І тому багато зустрічей з людьми, різні цікаві й повчальні ситуації в моїй пам'яті застигли монолітом, наче бетон у стінах «Укриття». Але часом пам'ять випускає з свого полону окремі події, обличчя будівельників, проєктантів, учених, і все мені бачиться ясно, немов це було вчора або сьогодні.

У перші дні будівництва «Укриття» моїм завданням було співпрацювати з шахтарями. Учені і спеціалісти дуже тривожились, аби дно четвертого реактора не прогоріло і розплавлена магма не ринула донизу, у басейн-барботер. Шахтарі допомагали будівельникам дістатись до дна реактора під землею. Чудові це люди були. З київського метробуду, з Донбасу та Підмосков'я. Але вони трохи ревниво ставилися до появи в штреку «чужаків». Я не був винятком, а отже вирішили й мене підняти на міцні шахтарські кпини. Тут же виникла маленька метушня, колією покотилась вагонетка, а відступати нікуди... Та нас, хто служив підводником, голими руками знаскоку не візьмеш, викрутився. Наступного разу серед шахтарів я був уже за свого. Особливо потеплишали стосунки після того, як побчили, що представник ЧАЕС добре знає всі ходи-виходи, розташування комунікацій, точно орієнтується в радіаційній обстановці. Якимось підходом, а гурт гірників перекурює біля виходу з тунелю.

— Тут же небезпечно, — пояснюю, — вісім рентген. Нічого собі, свіже повітря знайшли!

З низькою культурою безпеки доводилось зустрічатись ледь не на кожному кроці. Чудову виучку демонстрували лише професіонали-атомники, вихованці системи мінсередмашу. Але ж для всього народу радіаційний всеобуч не організуєш... Тим-то невідготовлені до екстремальних умов Чорнобиля люди часто одержували більше дозове навантаження, ніж професіонали. На висоті, зрозуміло, були і ті, хто мав флотський вишкіл. Знаєте, після того, як пройшов через торпедний апарат, ніяка аварійна ситуація не страшна.

А ще мене завжди присмно дивували вчені. Цей народ, здавалось, не боявся ні смаленого вовка, ні ядерного біса. Аби швидше одержати результат, готовий на будь-який ризик. При цьому вчені зберігали холодний розум. Саме біля 4-го реактора щаслива доля звела мене з Володимиром Шикаловим, керівником однієї з груп курчатовського інституту. Ми подружились, і дружба ця триває, хоча тепер живемо у різних країнах. Виявилось, що фізики легше розібратись у тонкощах нейтронних процесів, ніж пройти крізь лабіринт виробничих